

Asia: VN/11505/2020

Lausuntopyyntö toimeentulotukilain uudistamista valmistelleen työryhmän mietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry kannattaa työryhmän perusteltuja ja selkeästi kirjoitettuja muutosesityksiä tietyin tarkennuksin. On hyvä, että mietinnössä korostetaan Kelaetuuksien alikäyttöä. Tekstin mukaan lähes yhtä moni kuin toimeentulotukea saa, olisi oikeutettu tukeen, mutta ei sitä hae syystä tai toisesta. Väärinkäyttöä arvioidaan olevan tähän verrattuna äärimmäisen vähän, huomattavasti vähemmän kuin prosentti kaikista hakemuksista. Tämän arvellaan johtuvan menettelytavoista. On erittäin vaikea väärinkäyttää toimeentulotukea. Usein ”väärinkäytös” onkin vaikeutta ymmärtää ohjeita tai stressaavan elämäntilanteen aiheuttama unohtaminen ilmoittaa jokin elämänmuutos tms. Sen lisäksi, että Kela perii vähätuloisilta henkilöiltä väärin saadun etuuden takaisin, Kela on myös tehnyt näistä rikosilmoituksen. Tämä on Yhden Vanhemman Perheiden Liiton mielestä liikaa. Takaisinperintä on riittävä, kun kyseessä on Suomen köyhimmät ihmiset.

1) Erityisesti kannatamme näitä:

Tärkein toimeentulotukijärjestelmän epäkohta on se, että järjestelmä on muuttunut tilapäiseksi tarkoitettuun etuudesta pysyväisluonteiseksi peräti neljäosalla asiakkaista. Tuki ei taivu tähän rooliin. Asiakkaan velvoittaminen todistamaan tulonsa kuukausittain vuodesta toiseen sekä välttämättömien yksittäisten lisähankintojen kerjääminen on nöyryyttävää ja raskasta sekä asiakkaille että työntekijöille. Mikäli asiakas ei työllisty eikä enää kykene kuntoutuskurssille tms., on tehtävä virkamiespäätös viimeistään kolmen kuukauden kuluttua, onko hän työkyvytön vai työtön ja järjestettävä pitempiaikainen etuus.

Toimeentulotuki on liian pieni, joten sen tasoa on nostettava. Tästä Suomi on saanut kansainvälisiltä järjestöiltä huomautuksia.

Asumistukea pitää kehittää niin, että mahdollisimman harva joutuisi hakemaan toimeentulotukea asuessaan kohtuuhintaisessa asunnossa.

Liiton asiakkailta on myös kokemus siitä, että työttömyysturvaetus pitää muuttaa kalenterikuukausikohtaiseksi, sillä nykyinen neljän viikon jakso on todella hankala käytännössä ja estää kuukausitulojen arvioinnin.

Kannatamme sosiaalitoimelle annettavaa mahdollisuutta laatia lausunto ilman KELA:n pyyntöä. YVPL:n asiakkaitten mielestä juuri tämä on haastavin ongelma. Uusi oikeus selkiyttäisi tilannetta huomattavasti. Kuitenkin edellytämme, että virkailijan pitää keskustella asiakkaan kanssa ennen lausunnon antamisesta.

Opintolainan maksaminen kerran kuukaudessa nykyisen vuosittaisen maksun sijaan lisäisi byrokratiaa kohtuuttomasti, joten emme kannata sitä.

Pidämme tärkeänä selvittää lapsen tulojen ja vanhempien elatusvelvollisuuden sekä toimeentulotuen viimesijaisuuden välistä suhdetta. Jos lähivanhempi on toimeentulotukiasiakas, niin tilannetta ei saa säilyttää etävanhemmalle.

2) Yhden Vanhemman Perheiden Liiton tavoitteet:

Lapsilisää, sen yksinhuoltajakorotusta eikä myöskään elatustukea ei saa huomioida perheen tulona toimeentulotukea laskettaessa. Esityksen mukaan lapsen elatustuki huomioitaisiin edelleen, mikä sen kulukorvauksen luonteen vuoksi ei ole kannatettavaa. Toivottavasti sitä ei kuitenkaan tulla huomiomaan silloin, kun asiakas ei sitä tosiasiallisesti saa. On tunnettu ilmiö, että lähivanhempi jättää tekemättä elatussopimuksen lapsen toisen vanhemman kanssa ”ostaakseen tällä lapsen tapaamisia, joita ei voi korvata millään rahalla”. Näissä tapauksissa lapsi ei saa myöskään elatustukea.

Lapsen kohtuulliset kesäansiot tai muut kohtuulliset tulot, kuten isovanhemman antama syntymäpäivärahalahja, eivät saa vaikuttaa perheen toimeentulotukeen. Lapsi ei ole elatusvelvollinen vanhempiinsa nähden. Lapsen harrastusmenot ja niihin kuljetukset tulee huomioida menoina toimeentulotuessa. Oman auton käyttömenot pitää huomioida, mikäli riittäviä julkisia kulkuyhteyksiä ei ole.

Lapsen tapaamiskulut pitää huomioida matkat maksaneen vanhemman toimeentulotukilaskelmassa todellisten kulujen mukaisesti. Kela on kuitenkin myöntänyt toimeentulotukea tapaamiskuluihin vain etävanhemmalle. Tuomioistuimien voi määrätä myös lähivanhemman maksamaan lapsen tapaamiskuluja. Kun tapaamiskulut ovat erityisen suuret (esimerkiksi Helsinki-Kotka-Helsinki-matka) lähivanhemman jopa oletetaan jakavan lapsen tapaamiseen liittyvät matkakulut oma-aloitteisesti. Tästä on korkeimman oikeuden ratkaisu (2003). Ellei lähivanhempi suostu siihen, hänet voidaan pakottaa lapsen tapaamisten täytäntöönpanoon liittyvillä pakkokeinoilla (uhkasakko), sillä maksamattomuus katsotaan tarkoittavan sitä, että lähivanhempi tahallaan estää tapaamisia.

Vuoroasuvan lapsen toimeentulotukea ei saa leikata

Kela on myös ryhtynyt puolittamaan lähivanhemman toimeentulotuen lapsen osuutta, niissä tapauksissa, joissa vanhemmat ovat tehneet sopimuksen lapsen vuoroasumisesta. Kelan oikaisuvaatimuskeskus oli asiasta toista mieltä. Kela on ryhtynyt toimiin ilman lain antamaa valtuutusta ja ilman lapsivaikutusten arviointia.

Toimeentulotuen lapsen osuudesta puolet kattaa lapsen ravintokuluja. Loppuosa kattaa lapsen välttämättömiä kuluja. Kummankin vanhemman pitää maksaa näitä kuluja jokaisesta viikosta oli lapsi hänen luonaan tai ei. Lapsi tarvitsee kummassakin kodissa esimerkiksi tilan, joka maksaa etenkin suurissa kaupungeissa. Silloin kumpikaan vanhempi ei voi asua 8 m² yksiosassa, vaan tilaan pitää mahtua esimerkiksi lapsen vuode. Lähivanhempi on lain mukaan velvollinen kustantamaan lapsen kulut lukuun ottamatta elatusapua, jonka maksaa etävanhempi. Se vahvistetaan myös vuoroasumisessakin.

Tuen puolittamisen seurauksena osa lähivanhemmista on pudonnut alle köyhyysrajan. Yhden vanhemman perheitä on Tilastokeskuksen uusimman Perheet -tilaston mukaan 127 901. Näiden perheiden köyhyysaste on 23 %, kun se kahden huoltajan perheissä on 7 %. (Tilastokeskus, Tulonjakotilasto 2020).

Toimeentulotuen leikkauksissa huomioitava todellinen lastenhoitomahdollisuus

Suomen lasten hoivajärjestelmä ei ole kehittynyt työelämän ajoitusten mukaisesti. Tämä aiheuttaa yhden vanhemman perheille kasvavia työn ja perhe-elämän yhdistämisen ongelmia. Silloin kun Kela harkitsee toimeentulotuen leikkaamista 20 % tai 40 %:lla, jotta työttömyysturvalla elävä vanhempi hakeutuisi työelämään, pitää aina selvittää yksinhuoltajavanhemman todellinen mahdollisuus järjestää lasten hoito työssäkäynnin ajaksi. Leikkaamista ei saa toteuttaa, mikäli hoitomahdollisuuksia ei ole.

Tällaisia tilanteita on esimerkiksi silloin kun yksinhuoltajalle tarjotaan työllistämistyötä ympärivuorokautisessa hoivakodissa tai 24 h/vrk auki olevassa kauppakeskuksessa eikä vuoropäiväkoti ole realistisen matkan päässä. Esimerkiksi työmatkaan saattaa kulua yli kaksituntia päiväkotimatkoineen suuntaansa. On myös huomattava, että pienillä koululaisilla ei ole lainkaan vuoro-ohito-oikeutta. Koululaisten iltapäivätoiminta loppuu viimeistään klo 17. Pienten koululaisten aamupäivätoimintaa järjestää ani harva kunta ja iltapäivätoimintaakin 70 % kunnista. Erityislapsilla on harvoin lain edellyttämä todellinen mahdollisuus näihin palveluihin. Työvoimapiirit ovat huomioineet haasteen, mutta eivät kuitenkaan kaikki työvoimapiirit. Asia pitää ilmaista selkeästi uudessa laissa.

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry

Sairisalo Heljä
Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry